

Soạn bài Một thời đại trong thi ca - Ngữ văn lớp 11

Câu 1. Theo tác giả, cái khó trong việc tìm ra tinh thần của thơ mới là gì? Và tác giả đã nêu ra cách nhận diện như thế nào?

Trả lời:

Trong bài viết, theo tác giả, cái khó trong việc tìm ra tinh thần thơ mới là:

- Thơ thời nào cũng có cái hay, cái dở; cái kiệt xuất, cái tầm thường, lố lăng. Bởi thế mà *"Giá trong thư cũ chỉ có những trần ngôn sáo ngữ, những bài thơ chúc tụng, những bài thơ vịnh hết cái này đến cái nọ, mà các nhà thơ mới lại chỉ làm những bài kiệt tác thì cũng tiện cho ta biết mấy"*. Theo tác giả, chính sự xáo trộn ấy đã khiến cho việc chọn được bài để so sánh, để cho thật hiểu cái "tinh thần của thơ mới" là không phải dễ.

- Nguyên nhân thứ hai khiến cho việc tìm hiểu cái "tinh thần thơ mới" khó là không phải ranh giới thơ mới - thơ cũ rạch ròi, dễ nhận ra. Vì *"Ấu là ta đành phải nhận rằng trời đất không phải dựng lên cùng một lần với thế hệ chúng ta. Hôm nay đã phôi thai từ hôm qua và trong cái mới vẫn còn sót lại ít nhiều cái cũ. Các thời đại vẫn liên tiếp cùng nhau..."*.

Từ những khó khăn nêu trên, tác giả đã nêu ra những cách nhận diện sau:

+ So sánh bài hay với bài hay: *"Khốn nỗi, cái tầm thường, cái lố lăng chẳng phải của riêng một thời nào và muốn hiểu tinh thần thơ cho đúng đắn, phải sánh bài hay với bài hay vậy."*

+ So sánh giữa thơ cũ và thơ mới.

+ So sánh trên nguyên tắc đại thể: *"... muốn rõ đặc sắc mỗi thời phải nhìn vào đại thể"*

Câu 2. Điều cốt lõi mà thơ mới đưa đến cho thi đàn Việt Nam bấy giờ là gì?

Trả lời:

Theo tác giả, điều "cốt lõi" làm nên cái "tinh thần thơ mới", điều mà thơ mới đưa đến cho thi đàn Việt Nam lúc bấy giờ là "cái tôi". Nhà phê bình giải thích:

- *"Cứ đại thể thì tất cả tinh thần thời xưa - hay thơ cũ - và thời nay - hay thơ mới - có thể gồm lại trong hai chữ tôi và ta. Ngày trước là thời chữ ta, bây giờ là thời chữ tôi"*.

- Chữ tôi trước đây, nếu có thì cũng phải ẩn mình sau chữ ta - một chữ có thể chỉ chung nhiều người: *"Xã hội Việt Nam từ xưa không có cá nhân. Chỉ có đoàn thể: lớn thì quốc gia, nhỏ thì gia đình. Còn cá nhân, cái bản sắc của cá nhân chìm đắm trong gia đình, trong quốc gia như giọt nước trong biển cả. Cũng có những bậc kỳ tài xuất đầu lộ diện."*

Soạn bài Một thời đại trong thi ca - Ngữ văn lớp 11

Thằng hoặc họ cũng ghi hình ảnh họ trong thơ văn. Và thằng hoặc họ cũng dùng đến chữ tôi để nói chuyện với người khác. Song dầu tào bạo đến đâu họ cũng không một lần nào dám dùng chữ tôi để nói chuyện với mình, hay - thì cũng thế - với tất cả mọi người"... "Họ phải cầu cứu đoàn thể để trốn cô đơn. Chẳng trách gì tác phẩm họ vừa ra đời, đoàn thể đã dành làm của chung, lắm khi cũng chẳng thêm ghi tên của họ".

- Chữ tôi bây giờ là chữ tôi theo cái nghĩa tuyệt đối của nó. Nó mang theo "một quan niệm chưa từng thấy ở xứ này: quan niệm cá nhân". Nó "xuất hiện giữa thi đàn Việt Nam, bao nhiêu con mắt nhìn nó một cách khó chịu. Nó cứ luôn luôn đi theo những chữ anh, chữ bác, chữ ông đã thấy chường. Huống bây giờ nó đến một mình!".

Câu 3. Phân tích vì sao tác giả nói "chữ tôi, với cái nghĩa tuyệt đối của nó" lại "đáng thương" và ... "tội nghiệp".

Trả lời:

Tác giả đã lí giải "chữ tôi với cái nghĩa tuyệt đối của nó" đến với thi đàn một cách bất ngờ, "Nhưng, ngày một ngày hai, nó mất dần cái vẻ bờ ngõ. Nó được vô số người quen. Người ta lại còn thấy nó đáng thương. Mà thật nó tội nghiệp quá!". Sở dĩ có điều lạ lắm ấy là vì:

- "Cái tôi" bây giờ không còn cái cốt cách hiên ngang ngày trước như cái khí phách ngang tàng của Lí Bạch, cái tự trọng trước cơ hàn của Nguyễn Công Trứ. "Cái tôi" ngày nay rên rỉ, khổ sở, thảm hại, phiêu lưu trong trường tình, thoát lên tiên, điên cuồng, đắm say, bơ vơ, ngẩn ngơ buồn, bàng hoàng mất lòng tin: "Đời chúng ta đã nằm trong vòng chữ tôi. Mất bề rộng ta đi tìm bề sâu. Nhưng càng đi sâu càng lạnh. Ta thoát lên tiên cùng Thế Lữ, ta phiêu lưu trong trường tình cùng Lưu Trọng Lư, ta điên cuồng với Hàn Mặc Tử, Chế Lan Viên, ta đắm say cùng Xuân Diệu. Nhưng động tiên đã khép, tình yêu không bền, điên cuồng rồi tỉnh, say đắm vẫn bơ vơ. Ta ngẩn ngơ buồn trở về hồn ta cùng Huy Cận. Cả trời thực, trời mộng vẫn nao nao theo hồn ta". "Thực chưa bao giờ thơ Việt Nam buồn và nhất là xôn xao như thế. Cùng lòng tự tôn, ta mất luôn cả cái bình yên thời trước".

- Nhìn chung, thơ mới nói lên cái bi kịch đang diễn ra ngấm ngấm dưới những phù hiệu dễ dãi trong hồn người thanh niên: "Thời trước, dầu bị oan khuất như Cao Bá Nhạ, dầu bị khinh bỏ như cô phụ trên bến Tầm Dương, vẫn còn có thể nương tựa vào một cái gì không di dịch. Ngày nay lớp thanh niên phủ trên linh hồn đã tiêu tan cùng lớp hoa hòe phủ trên thi tứ. Phương Tây đã giao trả hồn ta lại cho ta. Nhưng ta bàng hoàng vì nhìn vào đó ta thấy thiếu một điều, một điều cần hơn trăm nghìn điều khác: một lòng tin đầy đủ".

Câu 4. Các nhà thơ lãng mạn cũng như "người thanh niên" bây giờ đã giải tỏa bi kịch đời mình bằng cách nào?

Soạn bài Một thời đại trong thi ca - Ngữ văn lớp 11

Trả lời:

Roi vào bi kịch, các thi sĩ lãng mạn cũng như "người thanh niên" bây giờ đã giải quyết những bi kịch đời mình bằng cách gửi cả vào tiếng Việt: "*Họ yêu vô cùng thứ tiếng trong mấy mươi thế kỉ đã chia sẻ vui buồn với cha ông. Họ dồn tình yêu quê hương trong tình yêu tiếng Việt*". Vì họ nghĩ: "*Tiếng Việt là tấm lụa đã hứng vong hồn những thế hệ qua*" và vì họ tin vào lời nói triết lí "*Truyện Kiều còn, tiếng ta còn; tiếng ta còn, nước ta còn*". Họ tin rằng tinh thần nòi giống cũng như các thể thơ xưa có biến thiên nhưng không sao tiêu diệt được, vì phải "*tìm về dĩ vãng để vin vào những gì bất diệt đủ đảm bảo cho ngày mai*".

Câu 5. Một thời đại trong thi ca là một tiểu luận phức tạp, phong phú nhưng vì sao người đọc vẫn thấy dễ hiểu và hấp dẫn? (Chú ý cách đặt vấn đề, dẫn dắt vấn đề, lời văn giàu hình ảnh và chất thơ,...)

Trả lời:

- *Một thời đại trong thi ca* là một tiểu luận phức tạp, phong phú nhưng chúng ta vẫn thấy dễ hiểu và hấp dẫn bởi: Khi đặt vấn đề tìm đặc sắc của thơ mới, tác giả nói ngay cái khó của vấn đề. Cái khó là cái mới và cái cũ lại thường gặp ở ngay trong các nhà thơ cũ và mới. Nhà thơ xưa vẫn có thể có những cái mới, ngược lại nhà thơ nay cũng có thể còn giữ những cái xa xưa. Cái cũ và cái mới cũng lại thường vẫn liên tiếp nhau qua các thời đại. Cách nhìn như vậy là khách quan, biện chứng và có tính khoa học.

+ Từ cách nhìn đó, tác giả nêu cách giải quyết bài toán một cách thuyết phục là không nên so sánh từng bài một mà phải so sánh trên đại thể. Khi phân tích đặc điểm của thơ mới, tác giả cũng luôn phân tích "cái tôi" trong nhiều quan hệ để làm nổi rõ bản chất của "cái tôi":

+ Đặt "cái tôi" trong quan hệ với "cái ta" để tìm xem những chỗ giống nhau và khác nhau.

+ Đặc biệt là khi tìm cái mới của thơ mới và của các nhà thơ mới, tác giả nhìn vấn đề trong mối quan hệ với thời đại, với tâm lí con người thanh niên đương thời để phân tích sâu sắc cái "đáng thương, đáng tội nghiệp", cái "bi kịch" ở họ. Đây là một điểm đáng chú ý về phương pháp luận khoa học của tác giả và nét đặc sắc về tính khoa học của bài tiểu luận.

- Những lập luận của bài viết luôn có sức thuyết phục cao vì nó gắn bó chặt chẽ giữa những nhận định, những luận điểm có tính khái quát với những ví dụ có tính minh chứng cụ thể, đa dạng, giàu sức thuyết phục.

Soạn bài Một thời đại trong thi ca - Ngữ văn lớp 11

+ Bài viết có một tầm nhìn bao quát về "cái tôi", "cái ta", có sự so sánh giữa các câu thơ và nhà thơ cũ, mới trong diễn biến lịch sử chứ không nhìn nhận vấn đề một cách tĩnh tại, đơn giản một chiều.

+ Bài viết có nhiều đoạn có tính khái quát cao như đoạn:

"Đời chúng ta đã nằm trong vòng chữ tôi. Mất bề rộng ta đi tìm bề sâu. Nhưng càng đi sâu càng thấy lạnh. Ta thoát lên tiên cùng Thế Lữ, ta phiêu lưu trong trường tình cùng Lưu Trọng Lư, ta điên cuồng với Hàn Mặc Tử, Chế Lan Viên, ta đắm say cùng Xuân Diệu. Nhưng động tiên đã khép, tình yêu không bền, điên cuồng rồi tỉnh, say đắm vẫn bơ vơ. Ta ngán ngạo buồn trở về hồn ta cùng Huy Cận."

Đoạn văn khái quát về sự bế tắc của "cái tôi" và bản sắc phong cách riêng của từng tác giả thơ mới. Mỗi nhà thơ chỉ được khái quát trong mấy từ nhưng cách viết rất giàu hình ảnh, rất mềm mại, uyển chuyển vì thế mà nó có sức kêu gọi cảm xúc cũng như hứng thú ở người đọc.

LUYỆN TẬP

Câu 1. Theo quan niệm của Hoài Thanh, chữ *tôi* và *ta* trong thơ mới và thơ cũ có gì khác nhau?

Trả lời:

- Chữ *tôi*: nghĩa tuyệt đối

+ Không có cá nhân chỉ có đoàn thể, lớn thì quốc gia, nhỏ thì gia đình. Còn cá nhân, cái bản sắc của cá nhân chìm trong gia đình, trong quốc gia như giọt nước trong biển cả.

+ Không tự xưng hoặc ẩn mình sau chữ **ta**.

- Chữ *ta* trong thơ cũ là cá nhân ý thức gắn với cộng đồng, đoàn thể (lớn thì quốc gia, nhỏ thì gia đình).

+ Quan niệm cá nhân, gắn liền với cá nhân, cá thể.

+ Đi theo chữ anh, chữ bác, chữ ông đã thấy chương. Huống chi bây giờ nó đến một mình.

+ Chữ *tôi* với cái nghĩa tuyệt đối của nó, xuất hiện.

Soạn bài Một thời đại trong thi ca - Ngữ văn lớp 11

Câu 2. Lòng yêu nước của các nhà thơ mới đã được biểu lộ như thế nào?

Trả lời:

Trong hoàn cảnh xã hội lúc bấy giờ, có nhiều cách để biểu lộ lòng yêu nước: có thể là tích cực tham gia phong trào cách mạng yêu nước đem máu xương ra giành độc lập. Không làm được như vậy, các nhà thơ mới đành gửi lòng yêu nước thương nòi vào tình yêu tiếng Việt, *"đã húng vong hồn dân tộc những thế hệ qua"*. Vì họ tin rằng vận mệnh dân tộc gắn với vận mệnh tiếng Việt, tinh thần giống nòi cũng như các thể thơ không sao bị tiêu diệt. Và họ vin vào những gì bất diệt để đảm bảo cho ngày mai.

Giọng văn của tác giả khi nói về các nhà thơ là giọng của người trong cuộc giải bày, đồng cảm, chia sẻ. Đọc văn mà cảm nhận được tấm lòng của người viết. Tác giả dùng chữ ta để nói về cái chung trong đó có mình. Chữ ta được lặp lại nhiều lần. Trong đoạn cuối, để nói lên lòng yêu nước của các nhà thơ mới, tác giả đã dùng những từ, những hình ảnh thấm đượm tình cảm như: "gửi cả", "yêu vô cùng", "chia sẻ buồn vui với cha ông", "dồn tình yêu quê hương", "húng vong hồn...", "chưa bao giờ họ hiểu...", "chưa bao giờ họ cảm...", "chưa bao giờ như bây giờ họ thấy cần...".

Câu 3. Qua bài tiểu luận, anh (chị) hiểu gì thêm về tâm hồn các nhà thơ lãng mạn và thế hệ thanh niên đương thời?

Trả lời:

Qua tiểu luận, người đọc có thể thấy được tấm lòng ưu ái của các nhà thơ mới và thế hệ thanh niên đương thời. Họ là những trí thức tiểu tư sản chưa tìm thấy con đường cách mạng hoặc giả cũng chưa dũng cảm dấn thân vào con đường đấu tranh vũ trang đầy máu lửa và chông gai ấy. Vì thế, tấm lòng sâu nặng với non sông đành gửi vào trong tình yêu tiếng Việt, tình yêu văn hoá dân tộc, gửi vào những tâm sự nhớ thương thầm kín đối với cái hồn quê đất nước. Trong hoàn cảnh xã hội đương thời, những biểu hiện đó của các nhà thơ mới và các thanh niên trí thức tiểu tư sản đương thời cũng là đáng quý, đáng trân trọng.

- Cái “tôi” của các nhà thơ mới “đáng thương” và “tội nghiệp” vì nó đã đem đến cho tâm hồn họ nỗi buồn lạnh, bơ vơ, muốn thoát khỏi nhưng không được. Bởi họ là những thi nhân sống trong cuộc đời mong mỏi, tù túng của thân phận mất nước, mang trong mình cái cô đơn bé nhỏ.

- Các nhà thơ mới, thế hệ thanh niên thời ấy đã thể hiện tình yêu quê hương đất nước thầm kín. Tất cả tình yêu thương ấy được họ dồn cả vào tình yêu tiếng Việt.